

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Cap. Super litteris 20.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

In Cap. Sciscitatus 13.

SUMMARI A.

1. Causa pluribus delegata conjunctim, omnes simul cognoscere debent.
2. Sin disjunctim, singulis cognoscendi potestas est in solidum, estque locus preventioni.
3. Clausula ita concepta, Quod si omnes interesse non possint, qua impotentia intelligatur.
4. Quid si delegatorum aliquis adesse nolit?

HAc Decretali declaratur vis hujus clausulae, quae rescriptis inseri solet, *Quod si omnes, (quibus scilicet causa delegatur) ejus cognitioni vel executioni interesse simul non possint, unus vel plures ex iis nihilominus exequantur.*

1. Praemitto ad majorem illustrationem a S. Pont. quandoque delegari causam uni vel pluribus, ut videre est passim *inf. De off. & potest. jud. deleg.* Si pluribus, id vel simpliciter sive conjunctim fit, vel disjunctim. In iis, qui simpliciter sive conjunctim per voculam, *&*, sive etiam, aut similem omnes simul delegari causae cognitioni vel executioni interesse debent. Alioquin, uno mortuo, vel aliter absente, reliqui in eadem causa procedere non possunt, *l. Duo 39, D. De re jud. l. Si cui 20, D. De receptis arbitris, & facit text. in c. Si duo*
2. *5, De procur. in 6. §. Sin disjunctim*, veluti ut omnes, aut duo, vel unus eorum causam cognoscat, hoc casu cuius delegatorum cognoscendi potestas facta est in solidum; ita ut inter eos preventioni locus sit, neque alii ulterius coepta causa se immiscere possint: nisi is qui praevenerit, infirmitate aut alia iusta causa impediatur, aut nolit eam persequi, *c. Cum plures 8, De off. & potest. jud. deleg. in 6*
3. Ubi verò clausula disjunctim ita concepta est, *Quod si omnes interesse non possint, alii vel unus ex illis*

procedat, de qua hac Decretali quaeritur, quanam impotentia per verba, non possint, vel nequeant, intelligatur. Et respondet S. Pont. utramque impotentiam intelligi, tam quae juris est, quam quae facti Juris, ut si is, cui causa simul delegata est, servus sit, vel infamis, vel excommunicatus, vel simili juris impedimento laboret, si quidem hi à jure prohibentur iudices esse, per hunc text. *Juncta Gl. & in l. Cum prator 12, §. non autem D. De jud. Facti, ut si v. g. morbo sit implicatus, si carcere vel vinculis restrictus, si absens aut aliter necessario praepeditus, cognitioni causae adesse non possit, per hunc text.* Item si verecundià prohibeatur, *text. singul. in l. Filius 15, D. De condit. institut. in l. Nepos Proculo 125, D. De verb. signif. & in l. In eadem re §. 1. D. Ex quibus caus. majores &c.* Igitur utraque impotentia his verbis, *si omnes interesse non possint*, continetur, Dum tamen is, qui impeditur, collegis suis excusationem suam legitime insinuet, *per h. text.* Ex quo rectè notat Panormit *hic*, quòd verbum impotentiae à jure vel ab homine prolatum verificetur tam de impotentia juris quam facti.

Quid si delegatorum aliquis nolit adesse? Quo ad proprietatem verbi impotentiae is non continetur; quia aliud est nolle, aliud non posse, *text. hic.* Attamen benignà interpretatione receptum est, ut hac clausula, *si omnes interesse non possint*, contineatur etiam is, qui interesse non vult *per h. text. Juncto c. Prudentia in princ. inf. De off. & potest. jud. deleg.* Idque in favorem causae, ne ejus cognitio differatur vel suspendatur. Aliter enim quoad ipsum nolentem, cujus nulla excusatio est; sed propter refragationem suam gravissimè est arguendus, *juxta text. in d. c. Prudentia §. adjicimus.* Atque ita finis cap. nostri supplendus & declarandus est.

In Cap. Super litteris 20.

SUMMARI A.

1. Summa hujus cap.
2. Rescriptum per fraudem sub vel obreptione impetratum in totum vitatur.
3. 8. Nemini dolus suus patrocinari debet.
4. Intellectus l. 2. C. Si contra jus vel utilitatem publ.
5. Dolus duplex, ex animo seu proposito, & re ipsa.

6. Mendacium quid.
7. Rescriptum Principis per mendacium exortum in totum non corrumpit; secus in rescripto Pont. & in foro Ecclesiastico.
9. Quis cognoscat de hujusmodi dolosa sub obreptione.
10. Sub vel obreptione ex simplicitate vel ignorantia admissa rescriptum non vitiat.
11. An hac regula locum habeat in rescriptis ad beneficia Ecclesiastica.

12. Rescripta ad beneficia strictè interpretanda nec extendenda.
 13. Sub vel obreptio dolo carens vitiat rescriptum, ubi aliàs eà cessante non erat rescripturus Pont.
 14. Rescriptum vim suam habet ex mente rescribentis.
 15. Hodie rescripta tum ad beneficia, tum ad lites sunt abrogata.
 16. De causis fori ecclesiasticis in prima instantia cognoscunt locorum Ordinarii; nec aliis delegari possunt, exceptis tribus casibus.

17. Iudex delegatus à Pont. qualis esse debeat.

Hoc Cap. cenfore Panormit. difficile, famosum, & clavus totius Tit. est. Summatim verò in hac sententiam contrahitur.

Rescriptum dolo impetratum per veri suppressionem, vel falsi narrationem, non valet Per errorem verò aut ignorantiam, eatenus valet, ut iudex in eo datus, quem delegatum vocamus, possit procedere, servato juris communis ordine: dum tamen, si rectè narratum fuisset, erat rescripturus Princeps, aliàs minimè. Ut autem hæc rectius intelligantur, tres conclusiones sive potius regulæ à nobis constituendæ sunt.

1. Quarum prima sit hæc. Rescriptum per fraudem impetratum, quod subreptitium vel obreptitium dicitur (utrumque enim idem significat, per text. in l. 1. C. Si nuptia ex rescripto pet. quamvis sint, qui distinguant, ut videre est hic apud August. Beronum num. 2.) vitiat in totum. Quæ regula hoc textu apertissimè probatur quoad rescriptum contentiosum, quod aliàs ad litem dicitur, subaudi, dirimendam, deputato in eo iudice delegato, uno vel pluribus. Nihilominus in aliis rescriptis eadem regula locum habet, propter clausulam, Si preces veritate nitantur, quæ in omni rescripto subintelligitur, licet expressa non sit, c. 2. Et ibi latius diximus sup. eod. Unde hac clausulâ deficiente, veluti conditione, sub qua rescriptum est obtentum, deficit & ipsum rescriptum, c. Cum cessante 60 in pr. inf. De appellat. And. Tiraquel. in tract. Cessante causâ num. 324.*
2. Accedat hæc ratio, quod nemini dolus suus patrocinari debet, c. Sedes 25. cum c. seq. inf. eod. l. Ita demum 36 in princ. D. De recept. arb. & l. Iudex dolo 12. D. De dolo malo. Et disertè inquit text. in l. 5. C. Si contra jus &c. Et hic in princ. mendax precator careat impetratis. Quæ ratio communis est etiam ad omnia rescripta, atque ad eò obrinet, licet in eodem rescripto plura capita continean-

tur: nam quoad omnia tale rescriptum vitiat, & quidem ipso jure, per h. text. nostrum, in verbis, in sua perversitatis pœnam nullum ex illis litteris commodum consequatur Concordat text. in c. Sedes 25. in fine &c. Constitutus 19 inf. eod.

Cæterum huic regulæ objicitur textus, qui multorum ingenia conturbat, in l. 2. C. Si contra jus vel utilitatem publ. Præscriptione (ait text.) mendaciorum oppositâ, sive in juris narratione mendacium reperiat, sive in facti, sive in tacendi fraude, pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione datum iudicem cognoscere debere, & secundum hoc de causa convenit ferre sententiam. Hoc igitur textu rescriptum per mendacium impetratum sustinetur quoad iudicem in eo datum; ergò totum rescriptum ipso jure non est nullum. Sed respondet Panorm. & post eum Mandos. hic, quod fraus & mendacium, quorum in d. l. 2. fit mentio, accipi non debeant, ubi de cipiendi animo fraus vel mendacium committitur, sed ubi per errorem fraus sive dolus intervenit; quem vocant etiam dolum, sed qui provenit ex ipsa re, non ex animo, text. in l. Si quis cum aliter 36. D. De verb. oblig. † Nam obiter hic observandum est, duplicem esse dolum. unum ex proposito, sive destinata animi voluntate, de quo agitur tit. D. & C. De dolo malo. Alium re ipsâ, quando scilicet quis fuit deceptus, non ex proposito, sed re ipsâ, d. l. Si quis cum aliter & l. 2. Et ibi latius DD. C. De rescind. vend.

Verum vereor, ne hæc interpretatio jure defendi possit, cum mendacium dici nequeat, quod per errorem aliter proponitur, sed potius falsum dicitur, text. in can. Homines cum can. seq. XII. q. 2. At text. in d. l. 2. de mendacio loquitur, quod semper dolum in se continet. Neque text. in can. Is autem d. q. 2. per Panorm. & Mandos. adductus eorum interpretationem probat, sed potius contrarium innuit. Deinde de fraude hæc exstat juris civilis regula, Fraudis interpretatio semper in jure civili, non ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoque desideratur, l. Fraudis 79. D. De R. l.

Unde magis placet sententia Baldi, hic num. 7 13. qui ex d. l. 2. rectè probat rescriptum Principis per mendacium extortum non totum corrumpere sed tribuere delegato jurisdictionem, ut de veritate negotii principalis possit cognoscere, qui certè sensus planus & verus videtur d. l. 2. Addit tamen Bald. id verum esse de jure civili in rescriptis Imperatoris, non autem de jure Canonico in rescri-

rescriptis Pontificis, in quibus obtinent omnes regulæ nostræ. Quæ & sunt Petri antiqui Interpretis sententia apud Bart. *ind. l. 1. num. 3.* Cui consequens est, ut decisio *d. l. 2.* in foro suo civili, & hæc regula nostra in foro Ecclesiastico observanda sit, juxta ea, quæ diximus *ad c. 1. sup. de consuet.*

8 Neque huic interpretationi *d. l. 2.* obstat, quod diximus, nemini dolum suum patrocinari debere, & quod mendax peccator careat penitus impetratis; quia hæc rationes de jure civili non procedunt in rescriptis contentiosis: cum enim nihil adversario noceant, nec impetranti jus suum augeant, sed ad justitiam administrandam pertineant, solent facilius impetrari, *c. pen. inf. de crimine falsi*, ac proinde jure civili non tanta eorum habetur ratio. Aliud hoc nostro text. quo & improbat fraudem etiam in rescriptis ad litem, ut eo magis coercetur improbitas impetrantis.

9 Sed quis cognoscat de hac dolosa sub vel obreptione? Et magis est, Judicem ipso rescripto datum, *text. h. in verbis, quod delegatus &c.* Non ergo, inquires, tale rescriptum ipso jure nullum est, cum ex eo competat legato juris civilis jus cognoscendi. Verum id fit auctoritate hujus Decretalis, quæ ipsi potestas sit de dolosa obreptione, quæ contra rescriptum objicitur, cognoscendi. Sicut quoque evenit, ubi quis ex aliena jurisdictione ad judicem vocatur; nam & hic similiter judex auctoritate juris cognoscit, an vocatus sit suæ jurisdictionis, *l. Si quis ex aliena §. de judic.* idque fit ratione dubii. Unde in proposito cum per exceptionem obreptionis dubitetur, an fuerit subreptum §. Pontifici vel Principi, Judex rescripto datus cognoscit, an obreptum sit: & si adversarius obreptionem non probaverit, judex ad causam principalem procedit; sin autem probaverit, judex esse desinit, nullamque jurisdictionem habet in causa principali, quo sensu accipiendus est hic textus.

10 Sed ad secundam regulam transeamus, & est hæc. Sub vel obreptio ex simplicitate vel ignorantia admilla rescriptum non vitiat, si alijs expressâ veritate vel falsitate erat rescriptum concessurus §. Pontifex. Quo casu, omisâ speciali formâ ipsius rescripti, procedet iudex delegatus in causâ secundum ordinem iuris communis: atque hanc quoque regulam probat text. noster *in verb. inter alias.* Exemplo res illustratur. Impetravi rescriptum, ut res emptæ mihi traderetur à

venditore, & quia errore ductus asserui venditori solutum esse, puta per procuratorem, & sic obtinui, quod hæc causa summarie & de plano absque strepitu & figura iudicii, delegata fuerit: hæc specie quia falsò narravi, pretium solutum esse, delegatus iudex non secundum illam specialem rescripti formam, ut summarie & de plano causam cognosceret, sed observato iuris communis ordine procedet, videlicet ut citato venditore libellus proferatur, lis contestetur, iuramentum de calumnia præstetur, cæteraque solemnâ iudicii adhibeantur, *juxta l. Prolatam 4. & ibi latius DD. C. de sent. & interloc. omn. jud.* Vel si simpliciter rescriptum sit, ut venditor condemnetur ad rei traditionem, non antè cum condemnabit iudex delegatus, quàm si pretium solutum sit ab emptore, *text. in l. Iulianus 13. §. Offerri de actionib. empti & vend.* Hoc igitur modo, omisâ speciali rescripti formâ, causam decideret iudex datus secundum ordinem & viam iuris communis. Quod & in similibus rescriptis retinendum est, dum modo (ut hæc regula monet) subreptione cessante alias erat rescriptum daturus §. Pont. Quod & ipse iudex delegatus æstimabit, si quæ ratio concedendi rescripti §. Pontificem movisset, *text. h. in fin.* quia solebat in similibus dare iudicem.

Utrum verò hæc regula locum habeat in rescriptis ad beneficia Ecclesiastica, non conveniant inter se DD. Et quidem hoc existimant Panorm & Felinus *hic*; sed adhibitis more suo limitationibus, quas equidem consulè omitto. Cæterum magis puto non habere locum, *per text. in c. Si motu proprio 23. de præbendis in 6. junctâ ibid. Gl. quam & probat Decius hic n. 6. in fine.* Nam eo textu rescriptum ad beneficium Ecclesiasticum nihil prodest illi, qui aliud quantumcumque exiguum habet, & illud subreptum in narratione. At nemo dubitat, si expressum fuisset, summum Pont. ei concessurum fuisse. Verum aliud receptum est in beneficiis Ecclesiasticis, quorum rescripta strictè & in suis terminis accipiuntur, neque ad casum non expressum producuntur, *text. notab. in c. Cui 27. de præbendis in 6. & in c. Susceptum 6. h. t. in 6.*

Neque obstat text. in c. Gratia hoc eod. in 6. Nam eius decisio singularis est, non tantum propter iustam ignorantiam impetrantis, sed & quod is nondum acceptaverat alterum beneficium sibi collatum ab Episcopo, ut rectè quoque animadvertit Decius *hic n. 7.*

Tertia & postrema regula est. Sub vel obreptio dolo

dolo carens viciat rescriptum, ubi aliàs, cessante sub vel obreptione, non erat rescripturus §. Pont. Et hæc regula probatur per textum nostrum *circa fin* Exempli causa, sit rescriptum impetratum in causa feudali, suppresso nomine feudi, omnino corrumpit, ex eo, quod non sit existimandum, summum Pont. in causa feudali ita rescripturum fuisse, si causam feudalem scivisset, ne cognitionem causæ feudalis adimeret ipsi domino, vel paribus Curie, ad quos aliàs cognitio feudalis causæ spectat, *e. Imperialem §. præterea si inter de prohibita feudi alienat. per Fred. &c. Transmissa 6. inf. de foro compet. ** Et ratio huius est, quod rescriptum & vim & suam interpretationem ex mente rescribentis recipiat, *e. Cum aded 17 cum c. dilecto 22. h. e. & c. Super eo 15. inf. de off. & potest. jud. deleg.* Sed hic mens rescribentis deficit, cum non censetur §. Pont. præiudicare aliis velle; ergo & rescriptum deficit, *d. c. Cum aded, juncto c. Cum cessante 60 in pr. inf. de appellat.* Ubi quoque observanda, iudicem rescripto datum posse & de his cognoscere, iuxta *text. n.* sicut ad primam regulam monuimus.

15 Atque hæc hæc hæc, quod attinet ad Tit. de rescriptis. Cætera non persequor ideo, quod rescripta ad beneficia Ecclesiastica obtinenda, & ad lites dirimendas, de quibus hoc Tit. maxime agitur, abrogata sunt per Conoc. Trid. Sess. 24. c. 19. *&c. c. 20 in decreto de reformat.* Nam in *d. c. 19.* omnia mandata de providendo, & gratiæ ad vacatura beneficia, quas vocant expectativas, irritantur, & amplius concedi prohibentur. * In altero verò, videl. *c. 20.* aperte constituitur, ut omnes causæ ad forum ecclesiasticum quomolibet pertinentes, etiam si beneficiales sint, in prima instantia coram ordinariis locorum dum-

taxat cognosci debeant. Ex quo consequens est, eas per rescriptum Summi Pont. aliis committi non posse, nec debere. Tres tamen casus excipiuntur. Primus est, si causa intra biennium à tempore motæ litis decisa non fuerit. Nam hoc casu non solum liberum est partibus, aut alteri earum, superiores iudices adire pro persequenda & dirimenda lite, sed & petere eandem causam alteri committi. Alter casus est in his causis, quæ iuxta Canonicas sanctiones reservatæ sunt Sedi Apostolicæ: ut sunt translatio & depositio Episcoporum, *c. 1. & 2. inf. de translat. Episc.* Item unio Episcopatum, *c. Quod translationem 4. & ibi laud. Gl. inf. de off. leg.* Tertius est, ubi summus Pont. ex causa urgenti & rationabili iudicat per speciale rescriptum signaturæ manu suâ subsciptum, rem committendam sive delegandam esse, vel ad se advocandam. His tribus casibus in *d. c. 20.* exceptis, locum habent adhuc, quæ hæcenus de rescriptis diximus & quæ extarent adhuc explicanda, nisi brevitati consuleremus & utilitati Auditorum, qui maiora desiderant ex subsequentibus Tit.

Interim hic non est omitrendum, quod in prædictis casibus à §. Pont. non quilibet delegatus iudex constituatur, sed Clericus in dignitate vel personatu constitutus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonicus, *c. Statutum 11. h. 2. in 6.* vel Prior Conventualis, vel Episcopi Officialis, *c. 2. eod. in Clem. Iuuge Conc. Trid. Sess. 25. c. 10. de reformat.* Quod autem his dumtaxat, non aliis personis inferioribus delegatio à §. Pont. fiat, suadet eius auctoritas, qui per Legatum digniorem etiam dignius representatur, *c. Sanè 11. de off. & potest. jud. deleg.*

IN TIT. IV. DE CONSVETVDINE.

SUMMARI A.

1. Consuetudo quid, eiusque vis & effectus,
2. Consuetudo debet esse rationalis.
3. Consuetudini quando sit locus, & secundum eam iudicandum
4. Iuramentum Assessorum Camera Imperialis.
5. Quis si consuetudo præcesserit ius scriptum cui standum iuri scripto an consuetudini?
6. Iudex in iudicando quam consuetudinem sequi debeat, loci contractus, an domicilii.
7. Consuetudo loci in iudicium deduci & probari debet.

8. An docteri de consuetudine attestanti credi debeat.

9. Præiudicium Camera Imperialis non facit ius.

Superioribus duobus Titulis dictum est de iure scripto, videlicet de constitutionibus & rescriptis: nunc ex ordine sequitur Tit. De consuetudine, quæ alterius iuris pars est, scilicet non scripti. Quippe ius omne aut scripto aut non scripto constat, *can. 2. dist. 2. l. ius civile 6. circa fin. d. de just. & iure & §. constat Instit. de iure nat. gent. & civ.*

Consuetudo, auctore Isidoro, est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur,

C 2

cū